

Statsminister Torps tale 1. mai 1954.

Parolen for 1. mai i år lyder slik:

"Samhold for fred og framskritt."

Mange vil vel si at dette bare er et alminnelig og nokså likegyldig slagord. Jeg tror ikke vi bør se det slik. For arbeiderbevegelsen bør ord som samhold, fred og framskritt - selv om vi bruker dem nokså ofte - aldri være tomme ord uten mening. I virkeligheten uttrykker disse ordene meget av den internasjonale arbeiderbevegelses idéinnhold fra mer enn 100 år tilbake. Karl Marx gjorde budet om samhold, nasjonalt og internasjonalt, til den bærende parole for de undertrykte klasser i Europa. Det

- 2 -

ble uttrykt i en kort og kjent setning: "Arbeidere i alle land - foren eder!"

Det var denne solidaritetstanken som samlet arbeiderne i de første politiske og faglige arbeiderorganisasjoner i Norge. Det er karakteristisk at initiativet til organiseringen av Det norske Arbeiderparti i 1887 kom fra en arbeiderforening som bar navnet "Samhold".

Det er naturlig at også feiringen av 1. mai-dagen alltid har vært preget av samhold mellom arbeidere i alle land i kampen for fred. Dagen har også vært preget av samhold innad i striden for politisk og økonomisk demokrati, mot dem som holdt på det bestående, de som helst ville bevare samfunnet slik det var. I ordene "Samhold for framskritt" ligger at arbeiderbevegelsen heller ikke i dag er tilfreds med det bestående. Vi vil stadig arbeide for å gjøre samfunnet bedre.

Fordi arbeiderbevegelsen alltid bör være mest opptatt av fremtiden, skal vi heller ikke på en 1. mai dvele for meget ved fortiden. Ikke minst av hensyn til de unge, som ikke har opplevd forholdene i Norge for 20 eller 50 år siden, tror jeg allikevel det er riktig å oppsummere litt av det som er skjedd i Norge siden vi for snart 20 år siden fikk den første arbeiderregjering.

I begynnelsen av 30-årene hadde vi mellom 100-150.000 arbeidsledige. Siden 1945 har vi bare hatt en mindre sesongledighet om vinteren.

Totalt sett er landets produksjon i dag nær 50% høyere enn i 1938. Forbruket er gått opp med nærmere 40%.

I løpet av de siste 20 år er syketrygden utvidet så den nå omfatter 80% av folket, Vi har fått alderstrygd, blinde- og vanføretrygd, barnetrygd, og pensjonsordning for sjømenn, statens arbeidere og skogsarbeiderne.

Handelsflåten var før krigen på 4.8 millbr. tonn. Under krigen ble nesten halvparten av flåten senket. I dag er den på ca. 7 mill. brutto tonn.

I de senere årene har Norge hatt en større boligbygging i forhold til folketallet enn noe annet land i verden. Ved utgangen av dette året vil vi ha bygget ferdig om lag 200.000 nye leiligheter. Hvis vi regner at det bor 4 mennesker i hver leilighet, er det altså skaffet bolig til 800.000 mennesker. Det er ca. en fjerdepart av befolkningen.

Industriproduksjonen er i dag henimot 75% større enn før krigen og mer enn 3 ganger så stor som i 1945. Vår elektrisitetsproduksjon er fordoblet. Fiskerflåten er modernisert og landbruket er rasjonalisert i stort omfang.

-3-

Alle lag av folket har nytt godt av denne utvikling, men det har kostet stor innsats av arbeid og kapital.

Vi står nå oppe i en meget omfattende tariffrevisjon. Arbeiderne og funksjonærene i alle fag og virksomheter synes de bør ha lønnsforhøyelser og bedre arbeidsvilkår. Det er ikke noe merkelig i det. De fleste synes det er vanskelig å klare seg med den lønn de har. Men de fleste mener vel også at en stigning i lønningene, som bare trekker med seg en større øking i leveomkostningene, er værre enn ingenting. Det er riktig at mange bedrifter i vårt land evner å betale større lønninger. Men det er også en stor del av bedriftene som arbeider på lønnsomhetsgrensen.

I årene etter krigen har vi dessuten hatt kontroll med aksjeutbyttet. Det utgjorde i 1952 alt i alt 150 mill.kr. Samme år ble det utbetalt nærmere 9 milliarder kr. i lønninger. Sannsynligvis går ca. en tredjedel av aksjeutbyttet tilbake til staten i form av skatter. Fordeler en resten av aksjeutbyttet på landets lønnstakere, svarer det til et tillegg i time -

-3-

fortjenesten på bare 4 öre.

Forhandlinger pågår i disse dager mellom Arbeidsgiverforeningens og Landsorganisasjonens ledelse. Under de omstendigheter vil jeg ikke uttale meg nærmere om tariffoppgjøret, men jeg håper selvsagt at partene kan enes om en løsning.

Det største problem for vårt lands økonomi i dag er det store underskuddet i vår utenrikshandel.

I 1953 var verdien av det vi solgte til utlandet 1 milliard kroner mindre enn verdien av det vi kjøpte i utlandet. Selv om situasjonen i første kvartal i år er litt lysere enn i første kvartal i fjor, må vi også i år regne med et betydelig underskudd. Tidligere har vi kunnet finansiere slike underskudd vesentlig ved bruk av valutaeserver

og Marshall-midler. Nå må vi forsøke å dekke underskuddet ved lån og ved å gjøre utenlandsk kapital direkte interessert i å investere penger i vårt land.

Det finnes også en annen vei, som mange av våre motstandere mener er riktig: å redusere tempoet i utbyggingen av landet og holde forbrukernes kjøpeevne nede, slik at de ikke blir i stand til å kjøpe importvarer. Det hevdes at vi ved å låne penger i utlandet bare skyver vanskelighetene foran oss og at vanskelighetene vil bli desto større når lånemulighetene tar slutt.

Jeg er enig i at det ikke under alle omstendigheter er noen heldig utvei å låne penger. Det gjelder for den enkelte som for samfunnet som helhet.

Men alle vet at de fleste som skal starte eller utvide en bedrift, må låne penger. Det er aldri blitt betraktet som uansvarlig, forutsatt at den bedrift en vil plasere pengene i, er godt planlagt og bygger på relativt sikre muligheter for fortjeneste. Slik må en også vurdere statens lån i utlandet. Jeg tror ikke at en skal overdrive farene ved vår lånepolitikk. Hvis Norge skulle komme opp i samme belastning som i 1939 i forhold til vår økonomiske virksomhet, ville gjelden til utlandet måtte opp i det tredobbelte av hva den er i dag. I sitt foredrag i Stortinget for et par dager siden kunne statsråd Brofoss gi en del interessante opplysninger på dette område. Han nevnte at vi siden 1945 har importert skip for ikke mindre enn 6,3 milliarder norske kroner. Netto-opplåningen for vår

veldige skipsbygging i utlandet er allikevel ikke mer enn vel 120 mill. kroner.

Både i Stortinget og i pressen har det vært hevdet at vi pantsetter landet. Vi har ikke pantsatt noe som helst, og kommer ikke tid å gjøre det.

Før i tiden var det alminnelig at store bedrifter ble reist i Norge ved hjelp av utenlandsk kapital. Det er ingen tvil om at Norges økonomi er blitt sterkere etter at vi har fått disse bedriftene. Det er nok å nevne navn som Standard Telefon- og Kabelfabrikk, Brown Boveri, Per Kure, Elektrisk Bureau, Persilfabrikken, Lilleborg, De-No-Fa, Norsk Hydro, Nitriden i Bydehavn, Vigeland Brug, Falconbridge, Electric Furnage i Sauda, Odde Smelteverk og Orkla Metall. Som et praktisk eksempel fra de senere år kan jeg nevne utbyggingen av aluminiumsverket på Sunn-

dalsöra. Denne utbyggingen ble vedtatt av Stortinget i 1951. Den ble muliggjort ved et amerikansk lån. Dette aluminiumsverket står i dag praktisk talt ferdig og en del av produksjonen er allerede kommet i gang. Verket skal produsere 40.000 tonn aluminium pr. år. Lånet skal vi betale tilbake ved å levere til USA bare en femtepart av denne produksjonen hvert år, i 10 år. Da er lånet betalt i sin helhet. Hele den øvrige produksjon kan vi etter prisene på verdensmarkedet nå, selge med *meget god* fortjeneste.

De fleste representanter for opposisjonspartiene i Stortinget stemte mot dette prosjektet i 1951. Jeg tror de i dag må innrømme at det vedtak Stortinget gjorde var riktig. Verket/
kommer

etter alt å dømme til å innbringe mange millioner i utenlandsk valuta hvert år. Slik også med det annet store aluminiumsverk i Årdal, som også er reist etter krigen. Det har allerede gitt oss store tilskudd av kjærkommen valuta og går med stort overskudd. Også Årdal-utbyggingen ble bekjempet av en stor del av den borgerlige opposisjon i Stortinget.

I höst og i vinter kom det opp en rekke saker som angikk den økonomiske forbindelse mellom Norge og Sverige. De viktigste var:

Spørsmålet om svensk transitt over havner i Trøndelag.

Spørsmålet om Boliden-konsesjon.

Spørsmålet om svensk produksjon av kvelstoff.

Spørsmålet om utbyggingen av Nea-vassdraget.

Mellom disse saken er det i og for seg ingen organisk sammenheng. Det eneste som de har til felles er kanskje at de reiser vanskelige problemer i det ene eller i det annet land. Regjeringen så det slik at den debatt som disse spørsmål reiste allerede før de enkelte saker var utredet, var en stor belastning i forholdet mellom Norge og Sverige. Regjeringen mente derfor at det var ønskelig å få en åpen meningsutveksling med den svenske regjering om disse spørsmål og om selve grunnlaget for samarbeidet på det økonomiske felt.

Som dere vel kjenner til fra pressen deltok statsrådene Profoss og Handal og jeg selv i et møte i Stockholm i slutten av mars sammen med Sveriges statsminister og flere medlemmer av den svenske regjering. Jeg vil med en gang innskytte at den svenske regjering ikke er engasjert i alle de sakene jeg nevnte, på samme

måte som den norske regjering. Boliden-saken er for den svenske regjering et anliggende for et privat selskap, som ikke behøver noen konsesjon eller autorisasjon fra de svenske myndigheters side. Slik også med Nea-prosjektet: Spørsmålet om Trondheims kontrakt med Stockholm forelå ikke for den svenske regjering. Anderledes hos oss, hvor den norske regjering i henhold til loven må vurdere og ta standpunkt til utnyttelse av naturherligheter for utenlandsk regning.

Men av dette må en ikke slutte at diskusjonen om noen av sakene var fäfenkt. Jeg tror det var et meget nyttig möte. Fra begge sider ble synspunktene lagt fram med stor äpenhet. Fra norsk side framholdt vi de innvendinger vi hadde mot de svenske planer om kvelstoffproduksjonen ved Kvarntorp og mot den kontrakt om levering av elektrisk kraft som var inngätt mellom *Trondheim og Stockholm.*

La meg si noen ord om det som **E**tter regjeringens oppfatning taler for et utvidet nordisk samarbeid på det ökonomiske området.

Det har vært sagt mange ganger at den tekniske utvikling har gått de små land i mot - ikke bare på det militære, men også på det ökonomiske felt. Rasjonell produksjon i vår tid forutsetter på stadig flere områder meget kapitalkrevende maskiner og utstyr, som bare kan bli utnyttet lönnomt gjennom en massefremstilling for et stort marked. Norge er en relativ liten ökonomisk enhet. Vårt land er ikke alene noe stort marked. Utenfor våre grenser er oppbyggingen av större enheter i full gang. Britene har sitt samvelde og sitt sterlingområde. På kontinentet har vi samarbeidet mellom de säkalte Benelux-statene - Belgia, Nederland og Luxemburg. Og vi har Schuman-planen og andre store

Gjennom denne utvikling vil Norge kunne bli liggende økonomisk isolert, hemmet på det store verdensmarkedet og henvist til et hjemmemarked som er for lite for en rasjonell produksjon. Ut fra betraktninger av denne art, er det naturlig å se om det foreligger muligheter for nordisk samarbeid på det økonomiske området.

Vi bör söke å finne fram til konkrete prosjekter hvor felles tiltak er i alle de tre nordiske lands interesser. Blant annet bör vi söke å samarbeid på felter hvor ny industri og nye tiltak ikke kommer i veien for bestående næringsvirksomhet.

Vi bör såvidt mulig få en rasjonell arbeidsdeling mellom de tre nordiske land. Produksjonen av hver enkelt vare bör konsentreres der den er mest lønnsom. Det var ^{argumenter} argumenter av

denne art som vi gjorde gjeldende mot Kvarntopp-prosjektet. Samme resonnement fører til at Norge bör produsere og eksportere blant annet elektrisk kraft, som vi kan fremstille billigere enn de andre nordiske land.

Jeg tar avstand fra den tankegang at vi skal unnlate å eksportere f. eks. kraft fordi det kan være til fordel også for andre land - ikke bare for Norge.

Det som foregikk i Stockholm var bare en meningsutveksling om mulighetene for å finne fram til et samarbeid. Noe standpunkt er ikke tatt og noen avtale er ikke inngått. De forskjellige problemer blir nå utredet av sakkyndige. På det grunnlag som dermed blir lagt til rette, vil regjeringen ta sitt standpunkt og forelegge de enkelte saker for Stortinget.

Den svenske regjering har erklært at den i prinsippet er interessert i at spørsmålet om samarbeid om kraftutbyggingen blir nærmere utredet.

Danmark var ikke representert på møtet i Stockholm. Men den danske regjering er orientert. Som det fremgår av det jeg har sagt, håper den norske regjering at også Danmark i størst mulig utstrekning kommer med i et eventuelt samarbeid.

En stor del av den norske presse og representanter for norsk industri har forsøkt å reise en opinion mot regjeringens planer om økonomisk samarbeid med andre land. Allerede for noen år siden - det var i 1950 - ble det reist sterk motstand mot de planer som den gang ble drøftet om eksport av elektrisk kraft fra Norge via Sverige til Danmark. Det lot til at det dengang var mange som ikke oppfattet at det bare var tale om eksport

av spillkraft - som vi selv ikke kunne nyttiggjøre oss - og om eksport av kraft fra anlegg som kom i tillegg til hva vi selv kunne make å bygge ut. Utbyggingen skulle tildels finansieres ved Marshall-midler og dels ved danske lån og bevillinger.

Da Nea-prosjektet ble aktuelt var argumentene mot krafteksport til dels av samme prinsipielle karakter. På et annet plan lå de innvendinger som kom fram når det gjalt prisen for den kraft som skulle eksporteres. Det er et praktisk forretningsmessig spørsmål. Regjeringen mener at den pris Trondheim kommune har gått med på er for lav.

Også samarbeidet på flytrafikkens område innen SAS er blitt møtt med stor motstand fra flere hold. En stor del av pressen og opposisjonen i Stortinget forsøker å spille på de

nasjonale strenger. Jeg tror ikke at denne agitasjon vil fenge særlig meget blant alminnelige mennesker her i landet. Så vidt jeg vet er alle partier i prinsippet for internasjonalt samarbeid, også på det økonomiske området. Men når det gjelder de praktiske prosjekter har de lett for - som jeg sa i min nyttårstale - å trekke nisselua nedover ørene.

Etter min oppfatning er den form for internasjonalt økonomisk samarbeid som regjeringen går inn for, i pakt med arbeiderbevegelsens tradisjoner. Det dreier seg ikke her om å utlevere landet til utenlandske spekulanter. Gjennom konsesjonslovene og den kontroll som regjeringen og Stortinget på annen måte vil ha med de tiltak det her gjelder, kan vi sikre oss at samarbeidet vil skje på en samfunnsmessig sett helt forsvarlig måte.

Når det gjelder spørsmålet om samarbeid på kraftforsyningens område, vil jeg minne om at vi hittil bare har bygget

ut om lag $1/3$ av de kraftressurser som finnes i våre vassdrag. Ved egen hjelp vil vi etter alt å dømme ikke kunne bygge ut alle våre fossefall for en gang langt ute i fremtiden. Vi bruker allerede i dag $1/2$ milliard kroner pr. år til kraftutbygging. Det er meningen at den kraft vi skal komme til å eksportere skal komme fra anlegg som bygges ut ved hjelp av fremmed kapital. På samme måten som når det gjaldt krafteksport til Danmark i 1950, kommer utbyggingen altså i tillegg til det vi selv kan makte. U.S.A. har tjent penger på eksport av olje, engelskmennene på eksport av kull. Både olje- og kullforekomstene tar en gang slutt. Men våre elver vil alltid fortsette å renne mot havet.

Elektrisitet er blitt kalt "hvite kull". Eksport av disse hvite kull vil kunne skaffe oss betydelige valutainntekter. Vi skal ikke eksportere mer enn at vi har store ressurser igjen til oss selv. Og vi behøver ikke inngå kontrakter for all fremtid. Vi kan begrense kontrakttiden til f.eks. 30 eller 40 år.

En heldig løsning av de spørsmål jeg her har vært inne på, vil ha betydning for mulighetene av å gjennomføre det langtidsprogram som regjeringen la fram i fjor

sommer. Under forutsetning av en rimelig konjunktur- utvikling skal vi etter dette programmet øke landets produksjon med 12% og levestandarden med 15 % i løpet av 4-årsperioden 1954 til utgangen av 1957. Fra enkelte hold er det sagt at vi allerede ligger langt etter den målsetting som er trukket opp i Langtidsprogrammets hovedalternativ. Jeg må si at jeg synes det er litt tidlig å komme med altfor dystre spådommer alt nå. Det er jo bare gått 3 måneder av den 4-årsperioden det dreier seg om. Det er nok riktig at vi på enkelte felter ligger ugunstig an. Men på andre områder ligger vi foran programmets forutsetninger. Det som kan sies med sikkerhet og som er ganske viktig i denne sammenheng, er at foreløpig ligger våre investeringer høyere enn gjennom-

Jeg nevnte at den internasjonale konjunkturutvikling vil ha ~~en~~ betydning for våre muligheter til å gjennomføre langtidsprogrammets hovedalternativ. Jeg kan nevne et annet moment som også har betydning : At vi kan bevare arbeidsfreden i størst mulig grad. I årene etter krigen har vi vært spart for store arbeidskonflikter. Den eneste konflikt av noen større økonomisk betydning var den ulovlige streiken på Herøya for noen år siden. I Østfold pågår det nå en annen ulovlig streik, konflikten ved Torp Brug. Jeg skal ikke i dag komme inn på sakens forhistorie. Jeg vil bare si et par ord om ulovlige konflikter i sin alminnelighet.

Vi har vært og er fremdeles inne i et tidsskifte når det gjelder den alminnelige vurdering av normene for samfunns-

messig sett moralsk og rettmessig opptreden. Disse normer var før i tiden i høy grad preget av de økonomisk best stilte grupper i samfunnet. Vi er forlengst begynt å bevege oss bort fra denne ensidighet.

Under okkupasjonen lærte det norske folk, og ikke minst arbeiderne, hvilke stor verdi rettssikkerheten ^{her} . I årene etter krigen har vi imidlertid ofte sett en tendens innen visse lag av folket til å undergrave respekten særlig for lovbestemmelser om prisregulering, valutakontroll og skattebestemmelser. I en slik situasjon bør etter mitt skjønn de organiserte arbeidere være varsomme med å sette i verk aksjoner som etter arbeidsrettens oppfatning er i strid med gjeldende lover og overenskomster. Arbeidsretten er ingen klassesdomstol. Hvis vi ser på de dommene som denne domstolen

har avsagt i løpet av de siste årene, har de vel så ofte gått i favør av de fagorganiserte arbeidere som i favør av arbeidsgiveren. De fagorganiserte vil miste meget av sin moralske rett til å kreve at andre skal overholde valutabestemmelser, prisporskrifter o.s.v. hvis de ikke selv er villig til å ta hensyn til lovbestemmelser og dommer som gjelder dem selv. Hvis arbeiderne mener at en lov eller en overenskomst er urettferdig, bør de ta opp spørsmålet om å få en forandring gjennom sine politiske og faglige organisasjoner.

Jeg kommer tilbake til våre muligheter til å gjennomføre langtidsprogrammet. En avgjørende betingelse for at vi skal seg. greie det er også at den internasjonale situasjon ikke forverrer/

Heldigvis har det i det siste året vært en viss avspenning. Tonen i internasjonalt samkvem er blitt mindre brutal enn den var for noen år siden. De ledende statsmenn er i hvert fall på talefot med hverandre. Vi har ikke lenger noen Krea-krig. Sovjet-Samveldet isolerer seg ikke fullt så meget som før.

Men de store stridsspørsmål er dessverre ikke løst. Selv om det er våpenhvile i Korea, er en ikke nådd fram til noen fredsslutning. På Berlin-møtet kom en ikke fram til noe resultat med hensyn til en fredsslutning for Østerrike og Tyskland. Dermed er utsiktene for å få et samlet Tyskland alt annet enn lyse. Situasjonen omkring krigen i Indo-China er meget spent.

Jeg tror at når vi tross alt kan konstatere at krigsfaren er mindre i dag enn for 3-4 år siden, så skyldes det i første rekke samarbeidet mellom NATO-landene.

Oppgaven for landene innenfor A-pakten har vært å bygge opp en så stor felles militær styrke, at ingen vil ta risikoen ved et angrep. A-paktens første og største oppgave er altså å virke krigsforebyggende. Den annen oppgave er, hvis det værste likevel skulle hende, å ha store nok stående styrker til å hindre at det forsvar A-paktlandene har bygget opp, skal falle i angripernes hender før vi kan mobilisere våre ressurser. Vi husker det som skjedde 9. april 1940.

Atlanterhavspakten er bygget opp etter det prinsipp at de byrder som vår felles beredskap legger på oss, skal fordeles rettferdig mellom medlemslandene i samsvar med deres bæreevne. Vi kan ikke hevde at det er en større belastning for unge nordmenn å avtjene en lang tjenestetid, enn det er for engelske og amerikanske, belgiske eller hollandske

soldater. Regjeringen mente derfor at Norge burde forlenge førstegangstjenesten. Vi måtte holde på målsettingen om at vi skulle ha to stående brigader i hæren til en hver tid. Det kunne vi oppnå både ved 16 og 18 måneders førstegangssopplæring. Den omlegging til 16 måneder som Stortinget vedtok, innebærer at de langvarige repetisjonsøvelser blir erstattet med kortvarige ordinære repetisjonsøvinger. Sett over en årrekke på 10-15 år - den tiden soldatene står i felthæren, - betyr nyordningen snarere en forkortelse enn en forlengelse av tjenestetiden. Vi får også en sterkere beredskap enn før. Utgiftene for staten blir betydelig mindre. For vårt produksjonsliv er det klart at det er fordelaktig å slippe de stadige innkallelser til langvarige repetisjonsøvinger.

Når Regjeringen har krevet ~~et~~ så store offer av det norske folk i samband med reisingen av vårt forsvar, er det for å hindre at vi skal bli rammet av den katastrofe som en ny storkrig vil bety. Med atomvåpnene er ødeleggelsesmulighetene blitt praktisk talt ubegrenset. Også Sovjet-Samveldets ledende statsmann, Malenkov, innrømmet i en tale for en tid siden at en ny verdenskrig ville bety sivilisasjonens undergang. Det er første gang en fra det hold har hørt at også den kommunistiske verden ~~kan~~ gå under. En får håpe at de som bestemmer Sovjet-Samveldets politikk under disse omstendigheter, ~~viser~~ større imøtekommenhet enn tidligere på de internasjonale konferanser som skal søke å løse de store tvistesporsmål.

For den demokratiske sosialistiske bevegelse er oppgaven i alle land den samme : Å arbeide målbevisst for større forstå-

else mellom folkene,
og med all kraft gå inn for å fjerne den økonomiske nød, som bidrar til å øke de internasjonale motsetninger. I pakt med 1. mai-dagens grunnidé skal vi bygge Norge i solidaritetens og samarbeidets ånd. Og vi skal bidra vårt til å løse de internasjonale problemene, ut fra den samme grunntanke, og i nært samarbeid med demokratiske sosialister i andre land.